

UČITELJSKI TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 9.

V Ljubljani, 1. maja 1888. l.

XXVIII. leto.

Otroška individualnost.

Fr. Gabršek.

XI.

Razna individualnost otroška se ne razvije še-le tekom šolskega časa. Takoj pri vstopu v šolo kažejo otroci razna svojstva, na kar navadno roditelji sami opozarjajo učitelje. Užé v prvih letih življenja se pojavljajo v otrocih lastnosti, katere so ali v veselje ali v žalost roditeljev. Nadarjenega otroka obsipajo navadno z vsemi mogočimi ugodnostimi, nenadarjenega pa zanemarjajo, da zaduše često še le dobre kali v njem, iz katerih bi moglo pri marljivi vzgoji procvesti vsaj nekaj plodu. Vsekako se začne prava vzgoja še-le s šolskim časom, ker tedaj je vse vzgojno delovanje premišljeno in po načrtu osnovano. A v duhu otroškem se nahaja užé pred šolsko dôbo nekaj, kar poznejšo vzgojo ali pospešuje ali ovira. Sevêda ne bodemo povoda vsem značajnim črtam dozorelega človeka iskali v njegovi predšolski dôbi, tako tudi ne moremo trditi, da bi šolska vzgoja vsacega človeka izobrazila tako, da bi se pozneje nič več ne izpremenil. Vsaj vemo, da vplivajo na človeka ves čas njegovega življenja razni odnošaji, kateri silno izpreminjajo njegovo duševno in telesno svojstvo.

Iz vzajemnega delovanja teh odnošajev nastanejo prvotna dušna stanja, občuti. Ti pa so pri raznih individvih različni, zdaj urni, zdaj počasni, kmalu težki, kmalu lehki. Vsled tega imamo potem hitre ali težke glave. Merodajno je tukaj tudi telesno svojstvo, katero se pojavlja pred vsem v spolu.

Na sploh moremo reči, da je moški bolj samostalen, ženska pa bolj vzprejemljiva, izpremenljiva in bolj dostopna raznim vtiskom. Užé v prvi dôbi življenja se duh dekliški hitreje razvija, nego deški. Prav tako je tudi s telesnim razvitkom. Zato moremo reči, da je deklica s 6. letom duševno užé toliko razvita kot deček s 7. letom. Vender ostane vzmožnost pri obeh jednaka. Razlika je torej le večja ali manjša fiziološka dozorelost. Ta razlika je najmanjša v mladosti, a največja v moški dôbi. A tû je razlika obratna. Deklica zaostane v duševnem razvitku daleč za moškim. Tû se pojavlja v mladeniču, v možu globoko mišljenje in teženje po vzorih; ženska pa se udaje čustvom in domišljivosti. Ženska kaže več živahnosti in različnejša duševna stanja, sosebno pa več simpatetičnega čustva. Moški pa je v svojem teženji in čustvovanji mirnejši, a krepkejši. Vsako dejanje dobro preudari ter se ozira pri svojem delovanji tudi na zapreke, katere bi ga utegnile ovirati. Ženska je v tem oziru neprevidnejša in nevstrajna; nanjo vpliva vnanjost mnogo lažje, nego na moškega. Iz tega sledí, da se je

pri vzgoji natanko ozirati na spol, kajti mnogo tega, kar prija dečku, ne veljá za deklico, in obratno. Zato pravi Michelet, da teží nova deška vzgoja po tem, da organizuje produktivno tvorno silo in da ustvari delavca; dekliška vzgoja pa ima ustvariti harmonijo, religijo.

Kakor smo v prejšnjih razpravah opazovali razne pojave otroške individualnosti brez ozíra na ta ali oni spol, tako bi mogli zdaj navajati raznih posebnosti, lastnih temu ali onemu spolu. Vender ne bi bilo tako razlikovanje posebne koristi, ker se individualnosti sploh ne dajo strogo razločiti po spolu. Kar smo rekli o moškem in o ženski o obče, to veljá v veliki meri za vse dôbe človeškega življenja, torej tudi za šolsko dôbo. Nekaj lastnij otroških pa je vender, ki se jako očevidno razlikujejo bodisi v dečku ali v deklici, bodisi od onih v poznejšem življenji, zato jih ne gre zamolčati.

Vsled svojega nagiba na samodelavnost se deček ne zadovoljuje s samimi stvarmi, temveč izkuša najti njih vzrok in se seznaniti z njihovimi posledicami. Njemu ni še zadosti, da posnema dejanja, temveč hoče samlastno proizvajati in s tem kazati svojo duševno moč. Ta samozavest ga sili, da izvršuje dejanja, katera mu pomorejo do veljave, do časti; pri tem pa se često ne ozira na vnanjost, s katerimi doseže ugled. Zato mora globočje misliti, in življenje mu je burnejše, nemirnejše. Ker teží po samodelavnosti, ovirajo ga mnogokdaj okoliščini, katerim se protíví ter jih uklone tudi z lastno nevarnostjo. Temu nasproti je deklica rahlejša, vender nečimurna; dopada se jej vnanjost, mir in lagotnost. Sposobna je torej za tiho domačinstvo, v katerem kaže ljubezen za red in zložnost. Njeno mišljenje se giblje najraje v konkretnih krogih, zato lažje obdrži; vender je njeno pojmovanje površno in nestanovitno. Mej tem ko postopa deček samozavestno ter zaupa največ le lastni sili, dekliško čustvovauje je rahlo in nežno, navadno zavisno od tuje individualnosti. Zato je deklico lažje voditi nego dečka, a tudi lažje užaliti, nego prvega.

Na vse to se je ozirati pri vzgoji dečka ali deklice. Pri dečkih postopaj strogo, smelo, brezpogojno; deklice vzgojaj previdno, a čvrsto. Deček naj postane močan na duhu in na telesu; vadi ga samostojnosti, srčnosti, odločnosti, zanimanja za občnost; uči ga, uveriti se iz razlogov — in podal mu bodeš trdno podlogo za bojevito življenje.

Deklico vadi miline in domačinstva, pobožnosti, čistosti, ponižnosti, prizanesljivosti, npravstvenosti itd. Vender ne loči popolnem strogo teh lastnosti niti pri dečku niti pri deklici; kajti nobena individualnost ni tako popolna, da bi jej ne prijala tudi ostala svojstva drugih bitij. Pobožnosti, npravstvenosti, odločnosti, zanimanja, miline, prizanesljivosti itd. ne sme pogrésati ne deček, ni deklica, čeprav v različni meri.

Knjiga Slovenska.

§. 21.

Slovénske povéstnice viri kažejo, da je Ciril sestavil azbuko ali pismo slovénsko; nekteri pa velijo, da je tudi Klemen, učenec Cirilov, zložil pismo slovénsko še določnejše mimo Cirilovega. Kako je to?

Res nam to viri kažejo, in res so Slovéni imeli kmalu v začetku svojega pisarjenja dvoje pismo. Prvemu se je reklo Glagolica, drugemu Cirilica. Pravijo, da ime Glagolica je zbornó t. j. črkopis (litteratura), in da se razlaga iz slova glagolati t. j. zvenéti, glasiti se (sonare), to je črkopisje, v katerem se črke izgovarjajo, ima vsaka črka svoj glas (pismo glasovno, Lautschrift), nasproti slikam in podobam, s kojimi so Slovéni

pomagali si še v poganstvu (pismo slikovno). Drugo pa se imenuje po Cirilu v obliki grški Kirilica, v obliki latinski Cirilica.

Po obliki se je vzobrazila Glagolica okrogla, in ta se navadno zove staroslovénska ali tudi bolgarska, druga pa oglata, in ta se kliče sploh hrvaška ali bosenska. Pravijo jej tudi Bukvica, in to ali iz bukva (bukvi, buky, buka, ed. štev. littera, mn. liber), kar sega v poganske čase med črte in reze, od tod bukar, bukvar, bukovnjak (abecednik), in bukvia (litteratura, Buchstabenschrift), ali pa namestu azbukvica, po prvih treh pisemenih slovenske azbuke; vsaj se v starih knjigah čita azbukovnjak, azbukividnjak (Levaković), azbukividarium (Dobrovský) itd. — Tako se je olikala tudi Cirilica, bolj okrogla postala je grajanska (graždanska, gradjanska) pri Rusih, Srbih in Bolgarib, oglata pa cerkovna, ki se nahaja v liturgiškkih knjigah cerkve pravoslavne.

Kakor imajo Slovenci od starodavnih časov že dvé pisavi, tako govori tudi sporočilo od dveh početnikov, ali prav za prav od treh. Nekteri viri pripovedujejo, da je že sv. Hieronim (329—420) Slovenom dal neko pravopisje, in dolgo so bili tega mnenja, da to je Glagolica, ktera se vsled tega celó imenuje „Alphabetum Hieronymianum“. Kar so pa učenjaki iztaknili v nekterih virih, da je i Klemen izmodroval pismena slovenska, jeli so se pripraviti o začetku in začetnikih obeh teh pisav, in pravda ta teče še dan danes.

Občinstvu slovanskemu je nekako sveto še vedno staro izročilo, da Cirilica je Cirilova; to vero podpirajo sedaj le malokteri učenjaki še.

Bili so taki, ki so trdili, da je Glagolica prestara, starejša od sv. Hieronima; drugi, da se je iz nje naravno razvila in olikala Cirilica; spet drugi, da je iz nalašč popačene Cirilice vstvarila se okorna a vendar mlajša Glagolica itd.

Po letnicah so se sklicevali eni na to, da v Iverskem samostanu na Atoški gori imajo grško pismo, ki mu je gotova letnica 982, in v tem pismu je ime popa „Georgij od Hierissa“ glagoliški podpisano; ali drugi to izpodbijajo, češ, da ni istina. — Leta 1047 je prepisal v Novgorodu pop Upir Lihyj za kneza Vladimira Jaroslaviča bukve prerokov v sedanji Cirilici in l. 1057 je v njej dovršil ondi dijakon Gregorij spomenik Ostromirov.

Sploh se učenjaki sedaj vjemajo vendar v tem, da Glagolica je starejša od Cirilice; večidel tudi v tem, da Glagolico prilagajo kar Cirilu, Cirilico pa Klemenu ter jej pravijo „Klimentica“ (Ljubić itd.).

§. 22.

O tem, ktero pismo slovénsko je starejše in kdo je temu in onemu začetnik ali obretnik, pisalo se je vže jako mnogo. Najbistrejši slovanski in celó nekteri neslovanski učenjaki so se vkvarjali z dotično razpravo. Brez novejših ruskih, bolgarskih, poljskih itd., kateri mi niso na razpolaganje, naštejem naj tû vsaj ob kratkem nektere pisatelje in njihova mnenja o postanku Glagolice in Cirilice.

Slovanski starejši rodoljubi na Hrvaškem in v Dalmaciji so mnogi Glagolico pripisovali svojemu učenemu sodeželjanu sv. Hieronimu, kar kaže papež Inocencij IV. v pismu hrvatskemu episkopu Senjskemu l. 1248: . . „Quod in Slavonia est littera specialis, quam illius terrae clerici se habere a B. Hieronymo asserentes . .“ (Pastrić, Karaman, Levaković, Sović itd.).

Grubišić je mislil, da je od Tračanov in Frižanov, v runah gotskih in getskih (Venet. 1766). Alter jo je izvajal iz latinskega (Wien 1799), naš Linhart iz grškega pisma, nekako iz V. veka (Laibach 1788 – 91). Durich jo je sklepal z runskim in oskim pismom, češ, da v IX. veku je sestavil Ciril slovensko pismo iz grškega, Metod pa je prestrojil na podlagi onega pisma Glagolico (Pragae 1777). Frisch je učil, da so iz cirilskih

polagoma se razvila pismena glagolska (Berolini 1727); to so mislili tudi Köhl (Altonae 1729), Voigt (Prag 1775), Schlözer (Göttingen 1802—8. Nestor), s tem razločkom, da so Glagolico pripisovali nekemu poznejšemu popravitelju.

Dobner Gelazij prvi prisoja Glagolico naravnost sv. Cirilu (Prag 1785), našo Cirilico pa so Grki pripravili med Slovene, pridržavši nektera pismena glagolska, ter dokazuje to iz notranjih razlogov in vnanjih spričevanj. Karl Anton mu pritrjuje s tem, da je Glagolica stareja od Cirilice, a méni, da je še stareja od sv. Jeronima (Leipzig 1789), Assemani pa, da utegne biti Cirilova (Kalend. ecl. univ.).

Tej Dobnerjevi misli oprl se je učeni Dobrovský, češ, Ciril glagoljaš ali glagolita! mar to ni sanjal — s tako silo, da je za neko dobo preveril svoje vrstnike in očaral celó Kopitarja in Šafařika. Jel je trditi, da je Glagolica plod pobožne prevare („pia fraus ab incerto Dalmata“) iz XIII. ali XIV. veka. Dokazoval je svojo ménitev po dveh načinih: a) Ker so v nekterih cerkvenih zborih p. v Spletu l. 928, 1060 itd. ostro prepovedali slovenske obrede, sv. Metoda razglasili celó za krivoverca (zaménjavši Slovene z Goti Arijanci), zdelo se je to Dalmatincem prehudo, in ker niso hoteli odcepiti se od rimske cerkve, izmislil si je neki duhoven pobožno zvijačo, da je Cirilico ponaredil in preménil tako, da je bila podobna koptiški pisavi, in tako je nastala Glagolica. b) Ker so vsled razkolnije (schisma) Latinci črtili Grke in ž njimi vred vse narode, kateri so v domačem jeziku opravljali službo božjo; preménili so dalmatinski duhovniki Cirilico, ki je pisana z grškimi črkami, v tako imenovano Glagolico, da bi Slovene odvrčevali od Grkov razkolnikov ter ohranili si domači jezik v liturgiji. — Da bi pa ta nova pisava imela večo veljavo, rekli so ti in uni, da jo je zložil sv. Hieronim, in temu sporočilu so verjeli sploh, celó rimski papeži (Glagolitica. Prag. Vindob. 1807 -- 1823). Pomniti je, da Dobrovský glagoliških spomenikov, starejših od XIV. veka, takrat še ni poznal.

Kakor Dobrovský, mislil je od kraja tudi Kopitar. Kedar mu pa dojde „Glagolita Clozianus“, spoznal je, da je Glagolica veličastna, stara vsaj toliko, ako ne stareja, kot Cirilica. Kaj ko bi bili Sloveni Glagolico imeli vže pred Cirilom, če ravno ne od sv. Hieronima, ali ko bi bil Ciril sam sestavil glagoliško azbuko, da ne bi Latinci črtili grške pisave in Slovenov zarad razkolnije. Tako je ugibal (divinando), vendar ni si še drznil reči, da je Cirilova (1808—1843). Toliko je pa dokazal, da nasledniki več niso verjeli, da Glagolica je plod XIII. veka. Tako učeni Rusje p. Vostokov l. 1843; Preis je še tđil, da je domá v primorski Hrvaški (1843); Sreznjevski pa, da je v Bolgariji nastala v IX. ali X. veku, po kakem protivniku Cirilovem (1852); Bolgar Palauzov, da se je iz Bolgarije zaplodila v Dalmacijo po krivovercih Bogomilih (Vek Simeonov); Bodjanskij misli, da bi Ciril bil mogel stvariti Glagolico (1855), Grigorovič pa, da je Metod sestavil grško-slovensko pismo ali Cirilico, Ciril pa Glagolico, katero je našel bil že v Kerzonu, in ktera se je po Bogomilih razširila potem v Bosno in na Hrvaško (1852 itd.). — Cirilu jo pripisuje Ginzel (1857); zoper njo razlaga meniha Hrabra izvestje Hattala (1858); „Kyrill a Method nepsali nikdy hlaholsky, než kyrilsky“ — trdi Jezbera (1858. 1860). — Cirilica utegne biti Cirilova; Glagolica, podobna pismenom hebrejsko-kaldejskim, je starejša, obe pa ste vira feniškega, méni Babukić (1859) itd.

Šafařik, prvi glagoljaš, je o tej reči pisal l. 1852, 1853, 1857 in — l. 1858 trdi določno, da Glagolico je zložil Ciril, Cirilico Klement vladika Veličky, in da prvi domovina je stara Panonija ali dežela Koceljeva. — Tako učeno razlaga to stvar Dr. J. Hanuš („Kyril nepsal kyrilsky než hlaholsky“) l. 1857 in jo spremljuje od Kozarov k Bolgarom v Veliko Moravijo in Panonijo s Cirilom (1867). Vzlasti po Šafařiku je napisal dr. Fr. Rački zanimivo knjigo „Pismo slovjensko“ v Zagrebu l. 1861 ter čvrsto razpravo svojo zaključuje z besedami:

„Cyrill dakle ne samo obretè slovjensku glagoljicu; nego dadè takodje povod svomu učeniku Klementu, da grško pismo, koje s grškom prosvjetom bijaše se udomačilo u Bugarskoj, po obrazcu slovjenške azbuke popuni i savrši. Tiem, i svojimi kujiževnimi proizvodi, koji za uzor služahu njegovim učenikom, postadè osnovateljem slovjenške književnosti u dvovrstnom ruhu, u slovjenškom i grško-slovjenškom pismu“.

V soglasju s tem piše Miklošič l. 1860, da je Ciril pri panonskih Slovenih vže našel Glagolico ter jo vredil za knjigo jeziku slovjenškemu primérno. Glagolico so nekdanji Sloveni prejeli najbrže po Ilirih, narodu neslovjenškemu, iz starogrške abecede, in od Slovenov so jo dobili ter nekako po svoje premenili Hrvatje; zato se govori tudi od slovjenške in hrvaške Glagolice. Cirilico je vravnal Klement, nekaj slovenščini pristojnih črk vzešši iz alfabeta grškega, nekaj iz glagolskega, nekaj iz neznanega vira itd.

„Slovèni imajo za pisanje svoga jezika, točno i pravo govoreč, ne dvoje, nego troje pismo: a) pismo čisto-slovjenško, iliti naprosto slovjenško t. j. glagoljicu; b) pismo gèrško-slovjenško, iliti tako zvanu cirilicu i c) pismo latinsko-slovjenško iliti tako zvanu hèrvatsko, česko itd. t. j. latinicu“ — pisal je Jagić l. 1864 in na koncu svojega spiska pravi: „U ostalom dèržmo za sad za dokazano ovo: a) glagolica je, i formom svojom i oblikom jezičnim i pèrvenstvom prevoda svetih knjigah, starija od tako zvane cirilice; — b) ime slovjenškoga pisma zaslužuje sama glagolica, dočim je, od ostalih dvajuh alfabetah koji su kod Slovènah u običaju, jedan gèrčki a drugi latinski (Primeri sthrv. jez.)“. — Posebej razodeva Jagić svoje mnenje l. 1880 in 1881 (Archiv IV. V), kjer Anglež dr. Isaac Taylor po knjigi svoji „The Alphabet“ piše tudi: „Über den Ursprung des glagoliti-schen Alphabets“, češ, Glagolica je nastala iz grške kurzive VI. in VII. stoletja, Cirilica pa iz grške unciale IX. veka. — L. 1883 je dr. Leopold Geitler na Dunaju priobčil knjigo: „Die albanesischen und slavischen Schriften“, in v njej razkazuje, da stara Glagolica je po pismu albanskem nekaj iz rimskega nekaj iz grškega — rimski cursiv in grški inicial sta jej prvobitna elementa (Kres V.) --; stara Cirilica pa je iz grške unciale in kapitale, katero je Ciril umetno prestrojil ter v njej pisal. Glagolica, katero je v IX. veku nekdo vravnal za slovenščino, se je iz zahodnje Macedonije in srednje Albanije razširjala po Dalmaciji na Hrvaško; stara Cirilica pa iz Bolgarije v Panonijo in po Klimentu pristrojena je došla Srbom, Bolgarom in Rusom. — Ključ k glagoličeskemu pismu, podal o. Amfilohij, K voprosu o slavjanskoj azbukè, spisal prof. Müller, in „Die alban. u. slav. Schriften“ — dr. Geitler, vse to znanstveno razpravlja dr. I. V. Jagić v ruski knjigi „Četyre kritiko-paleografičeskija statii“ Sanktpeterburg 1884 str. 103—189.

Kolikor morem doslej iz raznih učenih razprav posneti, vjemajo se knjižniki vže dokaj v tem, da ste Glagolica in Cirilica vira grškega, in da ste obé ti pisavi Slovenom v rabo pripravili se po krščanstvu. „Cum lumine fidei lumen historiae“ (Balbin).

Slike iz národne vzgoje.

Sestavil Ivo Trošt.

(Dalje in konec.)*

III.

Imamo sicer na vsem Slovjenškem eno društvo, ki deluje na to, da se ljudstvo seznanj s šolo in njeno vzvišeno nalogo. Pač prelepo, plemenito svrbo dalo si je tako društvo. Prekoristno bi bilo tudi, da bi vplivali o tacih prilikah na roditeljska srca, kako treba v glavnih potezah vzgajati mladež našo. Saj mislim, da ni nobeno roditelj-

*) Glej 6. list „Uč. Tov.“

ško srce tako trdo, nedovzetno za nauke, koje bi mu pokladali na srce, za migljaje, kateri bi jim bili navodilo, kako vzgajati otroke, ki so jim pač največje bogastvo. Tako društvo bi moralo imeti vsaj vsak mesec na enem mestu svojega okraja javno predavanje.

Pač prelepo, plemenito svrhu si je dalo tako društvo. Zborovanje na prostem je pač redkost. Marsikdo pride tja samo z namenom, da se kratkočasi, drugi dojde, da vidi kakega svojega znanca mej učitelji, tretji ima spet kake „skrivne“ zadeve, ki ga tirajo molčé tja, kjer zboruje in ima danes javno predavanje o šoli in v šolsko stroko spadajočih predmetih to in to učiteljsko društvo. No, in poslednjič če tudi tako strašno abstrahujemo, moramo ipak pritrđiti, da nekaj jih pride tudi s pravim namenom. Premda so nameni različni, zakaj je ta ali oni neučitelj došel k zboru, vender je logična posledica, da so vsi tukaj. Kakor je pa človek osebno (mislim: vsaj s telesom) prisoten pri taki javni stvari, vpliva dober govornik zeló lahko na njegovo uhó in srce. (Ker ta dve sti v zvezi s telesom.) Pozneje se morda pa še duh povrne. Mnogo potov napravi dober govornik res iz Savlov Pavle. Dober govornik pravim, ker slab naj ima še takov znamenit, lep in obširen predmet, vpliva isto tako na človeka, kakor najboljša jed v glinasti posodi.

Ne trđim, da so taki shodi za vse enake koristi. Olikanec vsaj nekaj bere ob vzgoji in šoli, naj pa obrača potem to šoli in pouku v korist ali škodo; ali naše niže ljudstvo nima nikogar, ki bi v tej zadevi vplival nanj.

Oménjeni pot bi bil tedaj prav dober navod, da dosežemo sporazumljenje z ljudstvom. Ker oni ní pravi šolnik, ki se trka na prsi in pravi: jaz, jaz, mi, mi, učitelji smo, pa nič družega, temveč le oni, ki poučuje v duhu národovem in v naravi národovi. To pa ni drugače mogoče, kakor če smo z národom.

Zijaje ljudje poslušajo govore o vzgoji posebno za to, ker si vsak misli: res je tako, gospod ima prav, tudi jaz bi tako delal, ko bi bil prej znal. Naše niže ljudstvo je zeló ponosno na svoje otroke (no, kakor ljudje po svetu sploh). Inako bi govornik še poudarjal ceno prave vzgoje, vrednost in srečo dobro vzgojene dece, žel bi mnogo, mnogo zahvale. Ne morda toliko zaradi svojega dobro sestavljenega in izvrstno deklamovanega govora, ker tega pri preprostih ljudeh ne moremo zahtevati, pač bi pa žel mnogo zahvale zaradi stvari same.

Uspehi bi bili sijajni.

Vpliv, kakeršen napravi oduševljeni govornik na nepokvarjeno kmetsko srce, ta vpliv ostane trajen, dá, neizbrisljiv, osobito tudi užé zaradi tega, ker imamo pri ljudstvu barem še nekaj veljave.

Res, da je to za nas užé tako z delom in bremeni preobloženi stan velika zadača. I troški in zopet troški, rekli bi nekateri. Duševne moči bi se še bile, vsaj talent se tako brž ne obrabi in izprazni kakor „kasa“ (osobito učiteljska).

Toda uspeh je gotov „truda ne strašimo se!“ . . . Lehko se to dogaja o času, ko ima vsako okrajno društvo svoje redne zборе. S tem bi dosegli marsikaj v prospéh šolstva in národne vzgoje.

„Življenje naj bode delaven nam dan,
Od zore do mraka rosán in potan“!

Pri vzgoji, kakor pri vsakem drugem podjetji, morajo vkupno delovati vsi vplivni faktorji, ako hočemo, da bode naše delo uspešno.

Mislimo si vzvišeni smoter, trudimo se za idejali, za idejali, kakoršne vidimo v De Amicis-ovem nedosegljivem „Srci“. Tù vidimo take učinke dobre vzgoje, da, ko bi človek imel liki ptica peroti, vzdignil bi se ter splaval v ono srečno deželo; od svoje domovine

bi pa vzel slovo tako, da bi otresel prah s svojih nog, rekoč: „O nedozoreli sad!“ pri eni strani še nisi zrel, pri drugi pa užé gnjiješ.

Predočujmo si dobro vzgojeno mladino slovensko; in ako vsak pomore po svoji moči, po svoji sveti dolžnosti, dosežemo toliko, da lahko samostojno, samosvestno stojimo „na strah vragom“, nasproti preteči povodnji anarhizma, nihilizma, socializma in druge slične smotlake, ki žuga podreti družbo človeško.

Črtice iz botanične zgodovine.*)

(Fr. Kocbek.)

Človek je užé od svojega postanka obračal okó na rastlinski svet, ker je v njem našel naslade in korist. A ipak morala so neštevilna stoletja preiti, dokler mu je prišlo na misel v rastlinstvu iskati pouka in znanja, katero bi mu ne le materijalno koristilo, nego tudi oplemenitilo dušo. Dolga vrsta vekov minula je, predno se je človek otresel svoje duševne okornosti, ter storil prvi korak k znanstvenemu preučevanju, osnovavši si posebno védo — botaniko.

Kakor je obče znano, pognale so malone vse znanosti svoje kali na plodnem zemljišči blagoslovljene Grške. Prvo seme, iz katerega so vzrastle prirodoslovne vede, vsejali so užé grški veleumi. Zadnji cvet pak, ki se je razvil na bujnem stebelu grškega znanja, bila je botanika.

V petem in šestem stoletji pr. Kr. rodila je Grška redoma célo množino vélikih državnikov, darovitih umetnikov, pesnikov in filozofov; a proti koncu te najsijajneše dóbe grškega življenja pojavila sta se dva gorostasna veleuma. To sta bila Aleksander Véliki in njegov še umnejši učitelj Aristotel. Prvi hotel je blagodat grške kulture razširiti po vsem svetu, dočim je drugi odkril neizcrpive vire človeškega znanja. Aleksander Veliki ni dosegel svojega smotra. Aristotel pa je postal za kasneji naraščaj zvezda predhodnica, katera je dovéla človeštvo do današnjega znanja. Ravno velikanski duh Aristotelov bil je prvi, ki je umel otresti se ónih predsodkov, kateri so do tedaj obvladali najumnejše grške filozofe ter bili jedina zapreka pravemu znanstvenemu napredku. Stari filozofi hoteli so priti na sled prirodnim zakonom jedino z umovanjem. Le s tolmačenjem golih besedí in izvajanjem zaključkov v duhu svojem hoteli so vzdigniti zagrinjalo, ki je odevalo notranje življenje vseh stvorov. Ali Aristotelov duh, ki je takó globoko prodril v vse panoge tedanjega znanja, kakor nobeden pred njim, uvidel je, da je z golim umovanjem nemogoče se ni za korak naprej pomakniti. Zato je prvi nastopil nov pot v preučevanje prirodnih zakonov s tem, da je začel z neumornim trudom proučevati prirodne zakone v prirodi sami. Največjo pozornost obračal je v prvi vrsti živalstvu. Pregledoval je živali v prirodi, studiral njih življenje, notranji ustroj in razplod, kar pred njim ni nikdo učinil. Takó je položil prvi temeljni kamen znanstvenemu izsledovanju živalstva ter stvoril novo znanost — zoologijo. Ali njegova želja za raziskovanjem prirode ni se vstavila jedino le pri preučevanju živalstva, nego lotila se je tudi rastlinstva.

Aristotel je imel rastline živim stvorom, misloč, da v njih duša stanuje, ter je na ostroumni način jel prisposodbljati životne pojave v rastlinstvu s pojavi v živalstvu. Napisal je tudi prvo znanstveno delo o botaniki, katero se je pa žal izgubilo. Ali niso se izgubile njegove misli, njegova odkritja!

*) Posnel po 1. knjigi dr. M. Kišpatića: „Iz bilinskoga svieta“ in drugih virih. *Pis.*

Plod njegovega truda padel je na rodovitna tla, kjer se je oživil še k lepšemu življenju. Theophrast, njegov marljivi učenec, nadaljeval je započeto delo Aristotelovo ter v dveh knjigah sebral vse znanje svoje, katero si je stekel o rastlinah. Opisal je do 500 rastlin, katere se raztegajo na gospodarstvo, gospodinjstvo in zdravilstvo. Takó ste omenjeni knjigi utemeljili novo znanost botanično.

Brez dvojbe je pred Aristotelom in Theophrastom mnogo ljudi poznalo raznovrstne rastline. Tako se zná, da je oče zdravilstva, Hippokrat, živeči v 5. veku pred Kr. r., poznal nad 200 raznih vrst rastlinskih, katere so takrat upotrebljevali v zdravilstvu. Tudi so bili ljudje, ki so razno korenje iskali in kopali, ter je za vraštva in zdravila prodavali. Ti so poznali mnogo važnih svojstev rastlin ter bili takó prvi vrtniki in gospodari. Ali to še ni znanost, ker se ona ne bazira le na praktično korist, nego leži za tem, kakó priti na sled istini; pri tem pa ne išče nobene materialne koristi. In o tem smislu osnoval je Aristotel znanost z nalogo, da rastlinski svet prouči. Njegovo misel začel je pa izvajati Theophrast, ki se je seznanil z veliko množino rastlin, rastočih po Evropi, Aziji in Afriki. Zanimala ga je vsaka in najneznatnija rastlina, ne pa samó óne, od katerih ima človek korist. Povsod je težil le za vzvišenim smotrom, da prodrè v tajne prirodnih sil. Osobito hotel je zvedeti: kaka razlika je mej rastlino in živalijo? — od katerih organov je rastlina narejena? — katero nalogo ima korenje, steblo, listje, cvet in plod? — kako dolgo more rastlina živeti? — od česar zbolí? — kako se more tem boleznim ogniti? — ali more rastlina sama od sebe postati? — se li more jedna vrst v drugo pretvoriti? — je-li vsejedno, ako se rastlina razplodí s semenom ali s sadiko? — kakó deluje na uspevanje rastline toplota ali mraz, suša ali vlaga, vnanje poškodovanje, obdelovanje ali zanemarjenje, tla in podnebje? Ta vprašanja, s katerimi se botanična veda dandanes bavi, stavili so užé grški botaniki, a niso jim znali pravega odgovora. Vender so s tem pokazali, da so bili zreli za znanstveno preiskavanje. Ali mladi grški duh se je v znanstvenem izsledovanju zaletel in prenglil. Hotel je nankrat vse skrivnosti prirodnih zakonov razjasniti in razbistriti. In takó so hoteli grški batiniki užé celo poslopje novi vedi postaviti, nesluté, da so tej stavbi komaj temelj položili. Vse, kar so pozneje storili, bili so le zračni gradovi, katerim je bil le temelj zdrav in trden.

Zopet je minulo dve tisoč let, kar so Aristotelove in Theophrastove pridobitve na polji znanosti ostale zakopane. Nikogar ni bilo, ki bi označeno delo nadaljeval.

Pri Theophrastu zbirala se je sicer v Ateni velika množina grške mladine, da se upotí v skrivnosti prirode. Bilo jih je na stotine, ki so žejni prijemali nauke, ne sluteči, da bode ta bistri vir kmalu usahnil. Z Aristotelom in Theophrastom zablislila je zadnjikrat luč grškega uma. Od zdaj naprej začela je gasniti, dokler ni napósled povse ugasnila in se pozabila.

Samó jeden národ bil je še, kateremu je bil grški um najlepši vzor, za katerim je težil, kolikor je mogel. To so bili Rimljani. Grški nauki, grška umetnost postala je Rimljanom vzor. Iz Grške so prišli v bogati Rim grški učitelji in zdravniki, presadivši svoje znanje v novo polje. Mej temi učenimi glavami bila sta v prvi vrsti zdravnik Dioskorid in Galen, ki sta se mnogo pečala s preučevanjem rastlin. Ali ta dva pozabila sta na vzvišeni smoter znanosti, kajti imela sta vedno pred očmi le korist, katero more dobiti človek od rastlinstva.

Dioskorid, živeči v prvem veku za Kr. r., imenuje v svojem zdravniškem delu nad 600 zdravnih rastlin, katere na kratko in često zeló površno opisuje, takó da jih je težko spoznati.

Na to se pojavi v Rimu mož, ki hoče s svojo železno voljo nadkriliti samega Aristotela ter obnoviti in oživiti vse znanje, kar ga je do tedaj človeški um izumil. To je bil Plinij, kateri je s svojim trudom v prirodnih vedah mej Rimljani dosegel največo visokost in slavo. Vse, kar se je do tedaj vedelo o rastlinstvu in živalstvu, zbral je v jedno celoto. Nu, vender se s svojim umom ni mogel popéti do iste visočine, na kateri je stal Aristotel in njegov učenec. Kako velika je razlika mej Aristotelom in Plinijem! Prvi imel je poleg vélike marljivosti ne le bistro okó za studiranje prirode, nego znal je s svojim umom prodreti tudi v skrivno notranjost rastlinstva, stvarjajoč tako nove zamisli. Plinij je imel le živo željo za znanjem in neumorno marljivost, manjkalo mu je pa stvarjajočega duha. Nalik pridni bučeli nabiral je iz knjig vse znanje, ni pa umel motriti prirode, ne samostalno presojevati. Da Plinij tudi ni imel pravega pojma o nalogi znanstvene botanike, svedočijo njegove lastne besede, kjer velí, da razun ónih rastlin, katere je opisal v svojem délu, nahajajo se še druge, rasteče ob mejah, potih in na polji, katere pa nemajo ni imena in ne nudijo nikake koristi. Vender Plinijev trud ni ostal brez ploda. Mnogo pridobitev človeškega uma nabral in hranil je v svojih knjigah. Akoprem so iste ležale skozi stoletja pokopane v prahu, postale so ipak pozneje izhodišče, iz katerega so se razvijale današnje prirodne vede.

Za Rimljani so kasneje jedini Arabi še negovali prirodoslovje. A tudi tù ni dolgo trajalo. Tajinstveno razumevanje prirodnih prikazni, katero je zavladalo v srednjem veku, zatrló je vsaki napredek v botaniki. Iskanje strupa in protistrupa v rastlinstvu postalo je glavnim poslom najumnejših glav. Za vse ostalo pak niso imeli ni smisla.

V 15. veku začele so se v Italiji razvijati razne umetnosti in znanosti in proti koncu istega stoletja jeli so misliti tudi na botaniko. Na papeževo zapoved prevede neki Bizantinec Theophrastove spise v latinščino, da se ž njimi more okoristiti ves napredni svet, ki se je v tej dóbi osobito v znanosti posluževal poglavitno le latinskega jezika. Tudi Dioskoridovi in Plinijevi spisi prišli so zopet na svetlo. Izumenje tiskarstva je zeló pospešilo človeški napredek. Zdaj so se mogle starejše literaturne pridobitve razširiti po širokem svetu.

Zlasti so v tej dóbi laški umetniki s svojim bistrim očesom iskali v prirodi vzore svojim délam ter so češče globokeje prodrli v prirodo, nego je to zahtevala umetnost. V tem času začeli so tudi prvokrat rastline, opisane v botaničnih knjigah, poiskavati v prirodi sami. In takó so prišli zopet na pravi pot.

Ta duševni pokret, ki se je začel v Italiji, razširil se je kmalu čez Alpe po ostali Evropi ter našel osobito na Nizozemskem in v Nemčiji plodno polje. Možjé, ki so v Nemčiji začeli rastline opisovati in katere Nemci ponosno nazivljejo „očetom botanike“, bili so ti-le: Otto Brunfels († 1534), Hieronym Bock († 1554), Leonard Fuchs (1565) in Konrad Gessner († 1565). Z Nemci jeli so tekmiti nizozemski in francoski botaniki. Vender vse te učene glave tudi niso dosegle one višine, na kateri je stala Aristotelova šola, ker njihova znanost ni bila ona vzvišena in čista, ki zaseduje le resnico ne glede na korist in škodo. Ves trud teh ljudi bil je ta, v prirodi poiskati rastlin, katere so opisali Theophrast, Dioskorid in Plinij.

S prva mislili so začetniki nove botanike, da vse rastline, rastoče v Grški in Mali Aziji in opisane po starih Grkih, rasto tudi po severni in srednji Evropi. Iskali so jih po svojih šumah, gozdih, travnikih in livadah — pa zaman. Nekateri so daleč potovali in s tem odkrili nove kraje. Pa uverili so se, da ima vsak kraj drugo rastlinsko lice in da je več rastlin na svetu, kakor so jih stari pisatelji opisali. Ni čuda tedaj, da so pri tem iskanji našli vsak dan novih rastlin. Kmalu se je množina rastlin takó nagromadila, da jih ni bilo več možno v duhu pregledati in pomniti. Zdaj so začeli vse rast-

line zapisovati in vestno opisovati. Da jih pa še bolje predočijo, jeli so jih tudi risati. Knjige izdajali so s slikami. Tudi stara imena niso zadostovala, trebalo je nova kovati. Najpotrebnejše delo pa je bilo, znane zastline po kakem načelu razredili ali klasificirati, da se lažje pregledajo. (Dalje prih.)

Opis šolske občine Blagovica

v zemljepisnem, prirodopisnem in zgodovinskem oziru v korist metodiki domovinoslovnega pouka.

Sestavil **Fran Marolt**.

V Ljubljanskem muzeji viditi je bronasta roka neke boginje. Drži cvetki slični žrebelj. Našel jo je umrl Jakob Lavrič iz Velikega Jelnika pred lesenim križem na Špintovi njivi.

Kadar po zimi v Podsmrečji pridno kite pletó, pripovedujejo si pravljico o „divji deklici“.

„V Kamrici, velikanskej skali nad Piškurjem, kjer izvira potoček istega imena, bivala je nekdanj divja, a milosrčna deklica. V skali, kjer je še sedaj velika luknja, vdelala si je široko jamo; iz te — „sklede“ je jéla. Pogosto zahajala je k staremu Korparju, ubogemu kmetu. Ta pa jo je vedno gostoljubno vzprejel. A tudi divja deklica mu je bila hvaležna. Pravila mu je, kdaj naj seje, kdaj zopet žanje. Vbogal jo je. Postal je vedno bolj premožen. Dala mu je tudi velik klopčič v tkanje z naročilom, ako se mu nit utrga, ne sme reči „kje je konec?“ ampak „kje je nitka?“ — Dolgo, dolgo je pazil! Nekdanj pa se zmoti ter reče mesto „nitka“ — „konec“. Divje deklice od tedaj ni bilo k njemu. Zginila je in ž njo i blagostanje starega Korparja“.

Mnogo govori se o letu 1817. Tedaj bila je huda lakota. Kmet Polkovec iz Velikega Jelnika kupil je za hleb črnega kruha njivo, na katerej séje sedaj 4 mernike žita. Stari Piskar priklopil je svojemu posestvu njivo „Breznice“ na isti način. Kupil jo je od Kumra za hleb kruha; sedaj pa 5 mernikov žita na njej sejejo.

Sedaj, ko sem prečital opis šolske občine Blagovica, preidem k drugemu, bolj važnemu delu svoje naloge: kako je učitelju možno, to snov učencem podajati?

O pouku v domovinoslovji se je užé toliko govorilo in pisalo, da mi je težko kaj novega povedati!

Pouk v domovinoslovji je vsestransko vážen za duševni razvoj dece. Tù lahko učitelj v malem véliko doseže. Otroci poznajo užé itak svojo ožjo domovino, a izraziti, govoriti ne morejo. Učitelj v začetnem domovinoslovnem pouku le to ponavlja, kar otroci užé poznajo — nekaj iz nazornega nauka, nekaj pa iz lastne iskušnje. A s tem, da znajo otroci o tem govoriti, kar užé poznajo, s tem gojí učitelj prvič materini jezik. To je glavna stvar!

Polagoma pridruži se govorenju risanje, temu številjenje i. t. d.; tem pótom pouk koncentrira, kar je zopet vážno. Vsak izmej nas učiteljev (osobito učiteljev na deželi) vé, kako vesel je učenec, kako se mu okó radosti žarí, da zna svojo rojstno hišo, — domačo vas z malim trudom narisati. Da pa i učitelju s tem mnogo veselja dela, da mu njegovi britki stan lajša, vé taisti, kateri je enake slučaje iskusil.

Ko je učitelj obravnaval strani neba, domačo hišo i. t. d., preide k domačej vási. Vsaka šolska občina ima več vasí in sèl. Vsako vas (selo) naj učitelj z deco posamezno opiše in naposled učencem padá celotino: šolsko občino.

Ko se učenci užé dobro orijentirajo, obravnava naj prvič vas, v katerej je šola.

Se vé, da mora vse, o čemur govori, akopram učenci hiše, potoke, travnike, pota i. t. d. užé poznajo, na šolsko tablo risati. To je drugi — neposredni nazor, kajti pravi — posredni nazor, posameznosti vaší imajo užé učenci vedno iz šole gredé „in natura“. A drugi nazor jim je mičnejši, ker tù v šoli vidijo vse v manjšej meri, vkupno, kar zunaj ne morejo. Tudi so zmožni, po dobrem navodilu učiteljevem, da s prostimi potezami narisajo to, kar vidijo.

Obravnava domače vaší Blagovica.

Kako se imenuje hiša, v katerej si domá ali v kateri si bil rojen? — Rojstvena hiša. — V katerej vaší je tvoja rojstvena hiša? — Moja rojstvena hiša je v Blagovici. — Kako bomo imenovali to vas, v katerej si bil rojen? — Rojstveno vas. — To je tvoja domačija, domača vas ali rojstveni kraj. — Tvoje rojstveno hišo poznaš. Katera je tvoja rojstvena vas? — Moja rojstvena vas je Blagovica. Imenuj ti vašo vas! — Podsmrečje. — Še ti! — Lôke. — Ti! — Petelínek.

Vi morate pa tudi vašo rojstno vas na tanko poznati! Sramota bila bi za vsacega, kateri ne bi poznal svoje domače vaší na tanko.

Naš rojstveni kraj bodemo na tanko ogledali ter ga tudi narisali. Narisali bodemo vašo, vašo (učitelj kaže na posamezne učence) hišo, narisali bodemo travnike in njive, potoke in potočke, steze in ceste. Naposled bodete videli domačo vas narisano; ako pazite, narisali bodete jo tudi vi!

Katera je tvoja domača vas? — Moja domača vas je Blagovica. — Kdo je še v tej vaší domá? Vstanite vsi, kateri ste iz Blagovice domá! — Sédite! Vašo domačo vas oglejmo si bolj natanko!

Kako se imenuje vélika cesta, katera vódi skozi vašo vas? — Velika ali cesarska cesta. — Zakaj se imenuje „cesarska“ cesta? — To cesto zaznamovamo z dvema črtama, drugo poleg druge, tako-le! (U. nariše dve črti drugo poleg druge.) Od katere strani ne bá proti katerej stráni pelje cesarska cesta skozi vašo vas? — Od zahoda proti vzhodu. — Kako pa ti praviš? I! — Od vzhoda proti zahodu. — Kdo ima prav? — Ali je ta cesta popolnoma ravna, kakor ta-le črta? (Učit. nariše vodovarno.) — Ne; dela ovinke je večkrat kriva. — Katera je skrajna hiša v vašej vaší? — Drenovšekova hiša. — Vsaka hiša ima svojo številko. Katero številko ima vaša hiša? — In vaša? — Katero št. ima Drenovšekova hiša? — 126. — Na katerej stráni ceste je Dr. hiša? — Narisajmo jo tudi mi poleg desne strani glavne ceste! Hišo zaznamovali bodemo s čveterokotom. Pazite! Tù je tedaj Dr. hiša. Naredimo številko zraven, da bodete hišo takój poznali! Katera stran je desna stran ceste? Pridi jo pokazat, I! Ako grem od zahoda proti vzhodu, je ta stran (kazáje) desna, a leva? Ako greš ti v šolo (kazaje na učenca iz Zg. Lôk), kje imaš desno, kje levo stran ceste? — Tam, kjer imaš desno roko, je desna, kjer levo, leva stran. Ako greš pa ti v šolo (kazaje na učenca iz Zgornje Blagóvice), kje imaš d., kje l. stran ceste? — Na katerej strani ceste je Drenovšekova hiša? (U. pokliče uč. iz Zg. Lôk.) — Na levej. — Kako ti praviš? (U. pokliče uč. iz Zg. Blagovice.) — Na desnej. — Oba imata prav! Da se pa ne bodeta prepirala, razsodil bodem jaz! Recimo vsi: Drenovšekova hiša je poleg leve strani gl. ceste. — Kaj je zadaj za Dr. hišo? — Kozolec zaznamovamo z ožjim a daljšim čveterokotom. Ako vidiš tedaj taki-le čveterokot, kaj pomeni? I.! — Kozolec. — Prav imaš! Kaj je še zadaj, na desnej strani Dr. hiše? — Svinjak zaznamovamo še z manjim čveterokotom, tako-le! Kaj je spredaj pred Dr. hišo? — Hlev zaznamovamo s takim, nekoliko mánjim čveterokotom, kakor hišo. Na desnej strani hleva so druga poleg druge tri majhne hišice. Za vsako teh

hišic pa vidite velikansko leseno koló. Kadar iz šole mimo greste, pa slišite glasni „klip“ — „klop“! Kaj so tedaj te tri male hišice? Da, mlini so! Kaj se v mlinu dela? Kdo melje? Kaj pa kolesa goni? Kaj mlinar melje? Kakšna je moka? Na čem tedaj mlinarja poznate? Hočemo tudi mi te mline zaznamovati. Mlin zaznamovamo z malim čveterokotom, poleg katerega naredimo kolesce sè štirimi nasproti stoječimi zobmi. Tako le! (U. nariše.) Tù ima Drenovšek tri majhne máline. Kaj pa te mlinske kolesa goni? — Voda. — Voda pa je lahko velika ali majhna. Majhno vodo, katera dalje teče, imenujemo potoček. Kako imenujemo majhno vodo, ki dalje teče? Ali veste, kako se ta potoček imenuje, kateri te tri kolesa goní? — Taterman. — Ti si pravo zadell! Pa to ni tisti hudi duh „Taterman“, katerega se otroci — a le poredni, neubogljivi otroci, bojé! Ne! Majhen potoček je, ki prišumlja v lesenih koritih na mlinska kolesa visoko doli ter jih veselo vrtí. Kje ima Taterman svoj studenec (vrelec)? — Da, gori na hribu, kateremu pravimo Golčáj. Priteče izpod skale. Studenec tam gori pa je užé večji. Potem postaja vedno večji in hitreji. Proti kateri stráni nebá s prva teče? — Proti severu. — In potem? Nad Drenovšekovo hišo pa se zopet proti katerej stráni obrne? Kaj goni tù? Koliko mlinskih kamenov góni? — Za zadnjim malinom, tik ceste, pa teče urneje. Zakaj pač? — Postal je večji. — Kako to? — Še en potoček ali „graben“ se mu je pridružil. Kako pa se ta potoček imenuje? — Hudi Graben“. Kje ta izvira, kje ima studenec? — Góri, visoko v Planjávi. — Kaj je Planjáva? — Velik gozd. — Katero stran pokriva, senčno (desno) ali solnčno (levo)? — Obé. — Poprej nam je I. rekel, da je Planjáva visoko. — Ali smo tudi mi visoko? — Ne! — Kje pa smo? — V dolini smo. Kako pa tej dolini pravimo? — Blagoviška dolina. — Zakaj? — Zakaj pa se ta potok zove „Hudi Graben“? — Sedaj vam tudi pokažem, kako zaznamovamo potoček. Ali potoček vedno ravno naprej teče, kakor ta vodoravna črta? — Ne; tudi kriví se, dela ovinke. — Recimo: Tù ima Hudi Graben svoj vrec. Potem pa dela ovinke in priteče po vélikej dolini, katerej tudi Hudi Graben pravimo. Pri cesti teče v Tatermana. Sedaj zaznamujmo še, kje Taterman izvira in kod teče. Tù na pobočji, na senčnej stráni Golčájja izvira, teče proti severu; tù se obrne proti zahodu, naredí ovinek in teče zopet proti z. severu; tù priteče vanjša Hudi Graben. Obá, združena, vkupno dalje tečeta. Ali tečeta čez cesto? — Pod cesto tečeta. — Kako to? Čez cesto narejen je mostič. Zaznamujmo še to! Mostič zaznamovamo tako-le! (U. naredi.) Tukaj Tatermana ne vidimo. Zakaj ne? — Na levi stráni ceste pa se nam zopet prikaže. Tukaj ga zajemajo za kuho in pitno vodo. Ali je Taterman po leti gorák? — Ne, zeló mrzel je. — Daje izvrstno pitno vodo. Po zimi pa ni tako mrzel. Tù teče dalje mimo Drenovška; naposled pa ga zmanjka. Kam pa je izginil? — V Rádomljo teče. — Da! Tukaj teče v Radomljo, tukaj je njegov iztok. Kaj je Rádomlja? — Rádomlja je potok. — Prav! Rádomlja je velik potok. Kedaj pa je Taterman velik? — Kadar dežuje. — Takrat rastejo potoki in delajo mnogokrat veliko škodo. Pojdimo zdaj po glavni cesti dalje! Kaj vidimo na levi stráni? — Lepe njive in travnike. Čegav travnik je tukaj? — Krivinov travnik. — Čegav je ta kozolec? — To je farovžki kozolec. — Kateri potok teče mimo teh njiv in travnikov? — Rádomlja. — Kaj pa je na desnej stráni glavne ceste? — Na desnej stráni glavne ceste so griči. — Ali je svet tukaj ráven? Ne! Tukaj so griči, višje gori pa hribi — goré. — S čem so hribi in griči pokriti? — Z drevjem. — Kaj vidite še na teh gričih? — Njive. (Dalje prih.)

U č i l a.

(Spisal **J. Lapajne.**)

(D a l j e.)

Pri stalni razstavi v Gradcu je vse polno slik za nazorni nauk. Jako so mi bile po volji živo barvane slike, ki so izišle na Ruskem, kar kaže, da Rusi tudi na pedagoškiškem polji napredujejo. Tukaj smo videli tudi kalupe za nazorni nauk iz „papiermaché“ (papirne mase) in lesa, n. pr. razne živali. Taki kalupi so dobra učila in tudi kaj primerna igrača otrokom. Imovite hiše lahko nakupijo svojim otrokom take lesene in papirnate menažirje.

Na graški razstavi sem videl lepe slike k raznim mičnim basnim (Hey-Specterjevim), ki so razstresene po raznih šolskih knjigah. Srečna šola, ki ima take slike, kajti šola in uk se oživita, kadar jih učitelj pokaže.

V vrsto učil za nazorni nauk spada tudi karta za pojasnovanje časovnih razmer; videl sem jo v Gradcu; založila jo je neka firma (Janski) v Taboru na Českem.

Učila za jezikov uk.

Za jezik ni treba učil razen šolskih knjig (beril, slovnice, spisja). Le za prvi pouk v čitanji je treba učila, kakor je to predpisano v §. 70. uže večkrat omenjenega šolskega reda, kjer se mej prva učila, katera mora sleherna šola imeti, prišteva „priprava (Apparate) k prvemu uku v čitanji“. Iz teh besed je posneti, kakor bi se zahtevalo, da ima šola bralni stroj (Lesemaschine, Setzkasten). To so tablice, na katerih so vse črke, ki jih učitelj otrokom kaže. Iz črk zлага učitelj in zlagajo otroci zloge in besede. Uk je bolj mikaven, ako učitelj te premakljive tablice rabi, vender se ž njimi porabi veliko drazega časa. Dobé se taki bralni stroji za slovenske šole s potrebnim navodom vred v Pragi pri Tempisky-m*); dobivali so se tudi pri učitelju Miklošiču v Mariboru in pri „Národní Šoli“ v Ljubljani (cena od 1 gld. — 2 gld.). Važnejše učilo od bralnega stroja za prvi uk v čitanji so stenske table ali stenski abecedniki. Zato pa v ministerskem zapisniku učil najdemo mej odobrenimi stenskimi abecedniki dvoje slovenskih, namreč:

1. Tablica slogovanja na 12 tablah. V c. kr. zalogi šolskih knjig. Cena 2 gld. 40 kr. (Te stenske table se ujemajo z „Začetnico“ in menda sploh z abecedniki c. kr. zaloge.)

2. Razinger-Žumerjevi stenski abecedniki, ki se ujemajo z njunim in tudi s Praprotnik-ovim Abecednikom. Cena 2 gld. 50 kr.

Stenske table prav mnogo koristijo in učitelju silno pomagajo. Vseh otrôk oči so hkrati obrnene na nje. Pri vkupnem čitanji, kakoršno je začetkoma potrebno, so te table posebno porabljive.

Za jezikov uk, zlasti za spisje se morejo uspešno porabiti vse slike nazornega nauka. Kako n. pr. olajša učitelj otroku nalogo: „opis zime“ ali opis „jeseni“, „poletja“ itd., ako mu pokaže in razloži sliko, ki predstavlja zimo, jesen, poletje itd. Take slike so izišle, kakor smo uže omenili, pri Hölzel-u, Pichler-ju in dr.

Učila za zemljepis.

Zemljepis je predmet, kateri na vsak način umetnih učil zahteva. Vsaj je uže v dotičnem §. največ učil zemljepisnih navedenih. Naj potrebnejše zemljepisno učilo je

*) Za slovenske šole priredil A. Praprotnik.

pač globus, zemljina krogla. Zato pa imamo tudi mej odobrenimi zemljepisnimi učili globuse.

Globus sè slovenskim imenovanjem se dobí pri Giontini-ju v Ljubljani, slovenske izraze mu je preskrbel Iv. Tomšič, stane pa 5 gld. 30 kr.

Sicer se pa dobé odobreni globusi pri J. Felkl-u v Pragi (Celetna ulica, 30.) po 5 gld. 30 kr. in po 12 gld. 60 kr. (Tudi slovenska zemlja Giontini-ja izdelala se je v tovarni J. Felkl-novi). Obče znan je tudi Schönninger-jev globus (cena 11 gld.*)

Teluriji in planetariji sicer niso ljudskim šolam predpisani, ali kaj koristijo ti aparati pri astroniškem zemljepisu, pri razlaganji gibanja zemlje okoli solnca (štirje letni časi, solnčni in mesečni mrk). Mali telurij se dobí za 15 gld. (tudi za 10 gld.), planetarij za 30 gld. pri omenjeni vrli in zanesljivi firmi J. Felkl v Pragi.

Razen globusa naj ima vsaka šola v prvi vrsti zemljevid domače dežele. (Na to so bile vse šole na Kranjskem letos z nova opozorjene.) Dobé se pa tudi za vse slovenske pokrajine potrjeni deželni zemljevidi, in sicer jih ima dotični zapisnik pod temi naslovi:

1. Bauer-Vojvodstvo Kranjsko nemška in slovenska imena. Cena 5 gld. 40 kr. Po tej ceni se dobí ta zemljevid pri c. kr. deželnem šolskem svétu v Ljubljani, pri Hölzel-u na Dunaji, kjer je bil izdelan, pa je dražji (8 gld.).

2. Kozenn-Baur-Wandkarte von Steiermark. Cena 6 gld. 40 kr. (Hölzel). (Na južnem delu so pri nemških imenih tudi slovenska).

3. Wandkarte von Kärnten. Cena 3 gld. 50 kr. (Menda tudi pri Hölzel-nu).

4. Vodopivec: Carta geografica della Contea principesca di Gorizia e Gradisca col Territorio di Trieste. Založil goriški deželni odbor. Cena 2 gld. (Ta zemljevid ima tudi slovenska imena.)

Za Istro pa nisem še našel zapisnika, ki bi omenjal zemljevid te pokrajine.

Zemljevidov avstrijsko-ogerske monarhije, ki so tudi predpisani za vsako šolo, je užé mnogo mnogo odobrenih. S slovenskim tekstom ga pa še nimamo. Ker je pa hrvatski tekst odobren, sme učitelj kupiti si hrvatski zemljevid z isto pravico, kakor nemški.

Žalibog, je še nekaj šol (ne ravno veliko), ki nimajo niti nemške niti hrvatske avstro-ogerske monarhije na stenskem zemljevidu.

Da bodo pa take šole imele nekaj na izbiro, naj tukaj več odobrenih zemljevidov naše države navedem:

1. Baur-ova (nemška) pri Hölzel-u. Cena 7 gld. 2. Baurova (hrvatska) tudi ondi. Cena 9 gld. 3. Doležal-ova (nemška) Perthes-Gotha in Dunaj. Cena 7 gld. 50 kr. 4. Spallny-u Ivinger-jeva iz c. kr. vojaškega zemljepisnega zavoda. Cena 3 gld. 20 kr. 5. Czörnig-ova narodopisna. Cena 15 gld. 6. Haardt-ova nema izdaja. 7. Haardt-ova goro- in vodopisna in 8. politiška izdaja (za šolsko rabo, za ljudske šole) je priporočati slovenskemu učitelju le eno izmej prvih treh.

Evrope ima zapisnik 4 odobrene. Priporočati je pa skoro le Hölzel-ova Wandkarte von Europa. Cena 5 gld. Druge so ali samo politiške ali oro- in hidrografične.

Stenskih zemljevidov drugih zemljin (Azije, Afrike, Amerike in Avstralije) ne kaže priporočati občnim ljudskim šolam. Vsaj se vidijo vse zemljine na globusu in na planiglobih, ki so tudi predpisani, da jih sleherna šola ima.

Planiglobe (zemljski polovici na ravni ploskvi) ima v 2 izdajah Hölzel v Beču. Priporočati je I. izdajo. Cena 3 gld. (II. izdaja ima Merkatorijevo projekcijo in je dražja, 4 gld.) Sydow-a Erdkarte in zwei grossen Planigloben. Stane 6 gld. (Gotha b. Perthes.)

*) Na graški razstavi sem videl steklen globus, poslan je bil iz Švedije.

Palestine smo omenjali užé pri učilih za veronauk.

Omenjati nam je še okrajnih zemljevidov in črtežev domačih krajev (mest, trgov, vasí). Ako bi naše šole vzmogle več troškov, naročili bi se lepi, barvani plastični zemljevidi pri vojaškem geografičnem inštitutu. Ondi bi se dobili krasni zemljevidi, kateri predstavljajo okraje tako, kakor so v istini. Na njih so celó posamezne velike kmetije in griči razločno naslikani. Take okrajne zemljevide*) sem videl v Gradcu v stalni razstavi učil. Kjer je v enem šolskem okraji do 100 šol, in kjer bi skoro sleherna šola vzela po 1—2 zemljevida (po 2—4 gld.), ondi je mogoče dobiti 200 naročnikov, kar zahteva zemljepisno-vojaški zavod, predno prevzame izpeljavo takih zemljevidov.

Dokler nimajo šole takih okrajnih zemljevidov, pomagajo naj si z malimi litografiranimi, kakoršni so užé izišli za Krški, Kameniški, Novomeški in druge okraje. Najboljše pa je, da učitelj na podlogi takih zemljevidov na šolsko tablo riše šolske, sodnijske, politiške okraje, kakor je tudi hvalevredno, da učitelj vso domačo deželo na tablo narisa. Učitelj, ki to stori, bode na šolsko tablo tudi narisal še načrt vasi, trga ali mesta, v katerem deluje. Omenjati mi je še enega važnega zemljepisnega učila. Znano je, da si otroci težko zapomnijo, da težko prav zapopadejo razne zemeljske oblike, recimo: otok, polotok, zaliv, morje, jezero, reko, stransko reko, morsko ožino, predgorje itd. itd. V ta namen je izišla v imenitni knjigarni Hirt v Vratislavi slika pod naslovom: „Die Hauptformen der Erdoberfläche“, ki ima na eni podobi okusno združenih 52 zemljepisnih oblik. Ta slika nazorno predstavlja najvažnejša fizikalno-zemljepisna razmerja in je sleherni šoli priporočati. Cena 4 gld. 40 kr. in se dobí tudi pri Pichler-ju v Beču. Enaki namen ima menda učilo, ki se nahaja mej odobrenimi učili v ministerijalnem zapisniku pod naslovom: Letoschek-Tableau der wichtigsten physikalischen geografischen Verhältnisse. Na Dunaji pri Hölder-ju, cena 3 gld 50 kr.

Prezreti ne smemo še table, ki predstavlja grb cesarski in grbe avstrijskih dežel. Kadar se približuje kak patrijotičen praznik, primerno je, da v teku $\frac{1}{2}$ — 1 ure učitelj pové tudi nekoliko o cesarskem orlu in družih grbih ter barvah in zastavah. „Wappentableau“ so dobile o svojem času šole brezplačno. Sicer pa stane 5 gld. in se dobí v c. kr. zalogi.

(Dalje prih.)

D o p i s i.

Iz Šmarije pri Jelšah. Ministerstvo za bogočastje in uk je odgovorilo na naš rekurz zoper germanizatorski ukaz deželnega šolskega svéta, da ima biti na tukajšnji peterorazredni ljudski šoli učni jezik samo slovenski, da se v zmislu člena 19. temeljnih državnih postav ne sme siliti k učenju nemškega jezika; da se v ljudskih šolah nemški jezik sme samo kot neobvezni predmet poučevati, da se sme s poukom v nemškem jeziku kot učnem predmetu začeti v 4. šolskem letu in le pri onih otrocih, kojih stariši so na posebno vprašanje se izrekli, da želé, naj se njihovi otroci učé nemški. — Lep uspeh na našem šolskem polji, katero nam kaže veselo rast!

Iz Rajhenburga na Štajerskem. Naš občespoštovani nadučitelj in dobro znani, spretni pisatelj na pedagogičnem polji, gosp. Fran Jamšek, dobil je za svoje zasluge častni naslov ravnatelja. (Prisrčno čestitamo! Uredn.)

Iz Šent Jarneja na Dolenjskem. Zahvala. Podpisana se prisrčno zahvalujeta v svojem in v imenu šolske mladine, slavnemu odboru »Narodne Šole v Ljubljani«, ki je veliko raznega šolskega blaga poslal ubogi šolski mladini tukajšnje trirazrednice.

Bog jej nakloni še mnogo podpirateljev in obilno uspeha pri blagem delu.

Šolsko vodstvo v Šent Jarneji v 25. dan aprila 1888. l.

Ignacij Wutscher,
predsednik.

Janez Sajè,
nadučitelj.

*) Ljubenski okraj (Leoben) ima tak krasen zemljevid. S takim učilom se dá veliko storiti za domovinski pouk; ž njim lahko učitelj v mladini vzbuja veselje do domače vasi in celó do kočice revne v gorskem kotu, kjer se je dete rodilo.

Iz Kamniškega okraja. Okrajna učiteljska konferencija za naš okraj bo de letos dne 27. junija v Šent Vidu pri Brdu. Razun navadnih toček je na dnevnem redu: 1. Kako se uspešno rabi pri risanji drugi del Eichlerjevih predlog; poroča g. A. Štefancič. 2. Začetni pouk v petji in navod k dvoglasnemu petju (s praktičnim poskusom); poroča g. J. Janežič. 3. Kako bi naš okraj najprimerneje proslavil 40letnico vladanja Nj. Veličanstva presvetlega cesarja; poroča jo gg. H. Paternost, P. Pogačnik in I. Tramtè.

Iz Krškega. »Pedagogičsko društvo«. Za tekoče društveno leto so nadalje plačali letnino: Slovensko učiteljsko društvo za Koperski okraj; — g. Praprotnik Andrej, ravnatelj v Ljubljani; — Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani; — g. Filipović Ivan, predsednik »Hrvat. pedagog.-knjiž. zbora« v Zagrebu.

— **Vabilo:** »Pedagogičsko društvo« bo de zborovalo dne 3. maja t. l. v Kostanjevici ob 10. uri dopoldne v šolskem poslopji. Spored: 1. Zapisnik. 2. Dopisi. 3. Govor o vzgoji. 4. Predavanje iz sadjereje. 5. Poljubno predavanje. 5. Nasvéti. K obilni udeležbi vabi uljudno **odbor.**

Iz Ljubljane. Delež knjig za uboge učence — odločenih po c. kr. zalogi šolskih knjig za šolsko leto 1888/89. za ljudske in meščanske šole na Kranjskem znaša 1362 gld. 6 kr. Od tega zneska dobí šolski okraj: Postojinski 116 gld. 63 kr., Kočevski 129 gld. 34 kr., Krški 152 gld. 4 kr., Kranjski 117 gld. 18 kr., Ljubljanski (mesto) 88 gld. 47 kr., Ljubljanske okolice 140 gld. 12 kr., Litijski 92 gld. 54 kr., Logaški 104 gld. 2 kr., Radovljiški 74 gld. 2 kr., Novomeški 140 gld. 34 kr., Kameniški 95 gld. 97 kr. in Črnomeljki 110 gld. 39 kr.

— K preizkušnji učiteljske sposobnosti za ljudske in meščanske šole se je oglasilo 33 učiteljev in učiteljic. Pismene preizkušnje so se začele včeraj (30. preteč. m.), ustne pa se bodo začele v sredo. Izpraševalo se bo de največ v vseh predmetih po slovenski in nemški.

Premene pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. G. Alojzij Potokar, zač. učitelj v Cerknici, je imenovan stalnim učiteljem na II. uč. mesto v Toplicah na Dolenjskem. — G. Ivan Röhthel, zač. učitelj v Ovcjaku na Kočevskem, je za trdno postavljen.

Št. 141.

Razpis učiteljske službe.

okr. š. sv. Na novo ustanovljeni enorazredni ljudski šoli v Podstrmici (Steinwand) je izpraznjena učiteljska služba s 280 gld. letne nagrade in sè stanovanjem. Prosilci za to službo naj svoje prošnje do 15. maja t. l. vlagajo pri tukajšnjem uradu.

C. kr. okrajni šolski svèt v Novem Mestu v 22. dan aprila 1888. l.

Ravnokar so prišle na svetlo:

ŠOLSKE PESMI,

nabral in izdal **Gabrijel Majcen.**

I. stopnja. Cena 15 kr.

Kdor jih želi dobiti poštnine prosto po pošti, naj pošlje po nakaznici 17 kr. — Gg. učiteljem, kateri bi knjižico v večjem številu širili mej mladino, dobé pri 12. eno po vrhu.

Druga in tretja stopnja sledite.

Theodor Kaltenbrunner,
trgovec s knjigami, umetnijami in muzikalijami
v Mariboru o/D.